

ДИВНА ПОЕЗІЯ СЛОВНИКОВОГО МОВЧАННЯ

1. Спосіб мовчання

...Уже десь при початку книжки¹ автор, хоч і доволі стримано та стисло, проголошує, наче творчий маніфест:

Убивши словом річ немертну,
як промінь той на дні росини,
ти причаївся: ждеш моменту,
щоб найживіше воскресити.

Аби звершити це діяння, слід розбудити в собі деміургічну силу та задати їй вектор. І щонайретельніше дочекатися потрібної миті. Богдан Смоляк намагається це зробити. Подеколи відчуваючи себе творцем, а часом – і невігласом, який може і проґавити поодинокі з особливих “текстів”, незважаючи на весь свій чималенький письменницький досвід і природу спритного ловця метафор.

2. Місто мовчання

Б. Смоляк живе собі тихо ось уже майже 60 років у старовинному таємничому містечку Кам'янка-Бузька на Львівщині. Історично із цим градом пов'язана перша українська театральна драма. Є тут унікальна дерев'яна церквися, споруджена народними майстрами ще у XVI сторіччі (що найдивніше – там і нині правиться служба Божа). У місті мешкав і творив істинно незабутній славний романіст Григорій Тютюнник. Нерідко тут буває і ваш покірний слуга – автор цих негомінних рядків. Одне слово, плинність століть і епох фіксується переконливо: на віки. І це спонукає, мабуть, до особливого життєвого трибу – розміреного та неквапливого.

...Тут живе поезія Б. Смоляка, що діалогує з душею. Вироблений поетом спосіб жити – триматися свого та чинити своє, навіть якщо воно не надто сприймається іншими. Дехто дивується. Дивується й сам Смоляк. І це – добре. Дивне його мовчання.

3. Дерево мовчання

У “Словнику мовчання” є вірш навіть дещо дивніший від інших. У ньому ліричний герой “...поволі забуває щастя свіже. / І скльовує хвилини, мов літа”. Він уособлюється із деревом. – “Я, може, ясен, що отак стою, то сонцю догоджаючи, то місяцю”. Для нього природно бути отут, серед усього знайомого та близького; вдихати оце повітря й чути, як плинуть важкі води могутнього побратима – Бугу (уже в зовсім іншій поезії він дуже вдало скаже: “І все ж вертаюся до Бугу – струмком, що вірує у Буг”). Йому зовсім не прагнеться нікуди звідси вибиратися. Та й навіщо?.. Радше вічності доведеться поступитися та дістатися до нього самотужки:

Я вік прожив у рідному краю.
Новий зустрів, не зрушивши із місця.

Така відверто програмна, доволі егоїстична авторська філософія та усталена естетика. Своєрідно! І це дозволяє поетові “застовпити” свою

¹ Смоляк Б. Словник мовчання: Поезія: Вибране. – Львів: Апріорі, 2010. – 337 с.

територію. Можливо – окрес порятунку. І читач теж може щось таке відчутися... Парадоксально-неповторне. Із сформованою поетичною культурою читач!

4. Самотності мовчання

Один з основних мотивів поезії Смоляка – самотність. Як “дослідження” певного стану душі, коли ти наодинці із собою. Зі Словом – Людиною. Відмовившись від багатьох безпосередніх стосунків, але залишаючись відкритим для спонтанних одкровень. Аби не проґавити себе самісного. І все це – звично скупими засобами поетичного письма, у приглушених, як у давній українській іконі, тонах і тональностях. Малярство поетичне.

Ти сам.	Твоя душа на півдорозі.
Самотній.	Переступити цей спориш
Сам один.	Тобі ніхто не допоможе.
Такої самоті не знав ще.	Якої ваготи нога!
І надаремне плин годин,	Яке безлюддя без'язике!
І гони гонів – напропаще.	Але твій голос зберіга
Ти зупинився. Ти стоїш.	Щось більше за рубіни крику.

У цьому вірші, що сформувався з чотирьох виразно локальних строф, наявна ще одна – особливіша. Винятково концентрує почуття самотника та, наче спонтанно, висікає просту надійну форму. І хочеться говорити лише з Богом. І це – понад усе: *“Хіба що написати заповіт – і на випадок, якщо душа відступить. І Тихенько покладе ключі від суті – і і геть піде, у несусвітній світ.*

5. Болю мовчання

...Оті болючі симптоми болючості творення поезії повторюються в поета доволі часто (очевидно, це частина його естетики): *“Хочте вірте чи не вірте, / але всьому наперекір – / кризь кожен шов у формі літер / болить розчахнутий папір”.*

Це не випадкові рефлексії людини вразливої, не якась мить нез'ясовної та несподіваної тривоги, а постійний авторський чуттєвий професійний рівень віршотворення. Шлях трансформації болю душі в художній образ. Убачаю в цьому спосіб вироблення художньої справжності, що – поза інтелектуальною вигадливістю, штучним драматизмом, декоративністю формальних “знахідок”. А як?.. По-чоловічому, без зайвини, сухими сльозами.

6. Саду мовчання

Цю “річ” хочеться без будь-якої хитромудрої зумисності просто процитувати, позбавивши себе обов'язку громіздких коментарів і доскіпливої аналітичності. Аби знали:

Звичайний сад. Живе собі, як всі.
А міг би бути навіть райським садом.
І досі ось стоїть у всій красі
Сторожа мальв.
Ніхто її не вкраде.

Це образ України на інтуїтивному рівні синівської любові. Западає в душу. Нез'ясовно! Вічно!

7. Дощу мовчання

...Ліричний герой про щастя своє і, можливо, про твоє, читачу:

Переберуся з палат отих
в утлу хатину дощу...

Боже, як хочеться падати –
так, щоб і дощ не чув!

Максимальна щирість почуттів. І така ж беззахисність. Подібно – це момент істини. І тому така безоглядність. Наче назавше.

8. Повінь мовчання

...У Смоляка мовчання, що “затопить... і очистить”: *“Над берегами книжки помовчи / отим мовчанням-повінню нахлине, / затопить, і зруйнує, і очистить, / а потім знову, знову говори...”*. Це, здається, мовчання, що через нього можна і слід прийти до себе: уже іншим – вартіснішим, особистіснішим. Здолати інертність душі та квалість тіла. Мовчання тут – категорія вельми активна, вона надає можливість слухати і творити, здобуваючи справжнє...

9. Наближення до мовчання

Знову ж таки, так характерно для Смоляка – елементарним виразити незбагненне, навіть без натяку на якусь зумисну прикрашальну орнаменталістику: *“...Рука тримає ще пензля, / серце – світ, / і річ у тім, щоб істину розкути. / Рука тремтить від старості / та від граничного наближення / до суті.*

Припускаю, насправді авторові і вдалося озвучити певні сили Духу. А інакше – навіщо такі зусилля (й автора, і ліричного героя?). Тим паче, мені відомо: ідеться про один із творів живопису на посмертній виставці у Львові видатного українського живописця Григорія Смольського. Тобто конкретна реальність пересікається із виявами ірраціонального. Наближення!

10. Недомовлене мовчання

У книжці проскакують яскравими кременевими ваговитими іскрами, насичуючи метафізичною енергетикою, ностальгійно-зачудовані однострофні поезії на кшталт: *“Мучуся словом, а мама / образу маленьку / в зітхання загорнуть: / “Забув говорити, забув...”*. Дивним спокоєм завдячуємо зорі на порозі печалі... І безконечності давнього осіннього неба; й уродинам чогось нового: *“Коли не спалось, у темному вікні / раптово зблисла зірка вереснева – / немовби Хтось подарував мені / малий крайчик завтрашнього неба.*

У цій же поетичній протяжності – екзистенційні зблиски-цикли “Чаша вікна”, “Книжечка, написана впродовж дощу”, що явно додає “Словникові мовчання”, урізноманітнюючи можливості духовного діалогу з не випадковим читальником різноформатністю. Очевидне й те, що самому поетові незмінно імпонують ці майже гранично компактні форми достачання віршових меседжів.

11. Мовчання мовчання

Вірші Б. Смоляка (помічав це завше) найменше надаються для однозначних літературознавчих висновкувань. Але добрі для спокійного читання-перечитування задля естетичної насолоди. І в цьому його поезії сила. І слабкість беззахисності водночас.

Подумалося, що й ці строфи серед багатьох інших могли б знадобитися в нашій розмові:

Відголосили синьо сливи –
вони – уже не вишні.
Сад несподівано щасливий,
молитву діє в тиші.

Ще два-три яблука додолу
зіскакують, зухвалі –
і квапиться душа додому,
а, може, – далі.

12. Поріг мовчання

...Гадаю, якщо дошукуватись відповіді на питання "чому саме "Словник мовчання", найспідручніше скористатись текстами Смоляка... А ось ще одна із "зашифрованих" відповідей в авторській інтерпретації звучатиме так: "...Як те, що пам'ять зберегла, / аби ніколи не зринало".

Власне, не мовчання-заціплення, а мовчання-одкровення, потрясіння. Як шлях зближення із собою. І це – щастя якоїсь миті, що називається життям. Смоляк нерідко хоче лишитись поза свідомим: "Повернешся, щоб словом не питати, / не сумніватись кров'ю терезів, / бо щастя є, воно – в бузковій страті, / якої пережити не зумів". Тобто – щастя лише у Слові. Це – Слово. Воно приходить навіть тоді, коли вже ніхто не приходить. Крізь фільтри мовчання. Крізь тебе: "Повернешся зчудований собою, / а більше тим, як обернулась мить, – / до пісні, що ніколи молодою / і не була, хоча бузком пахтить. Тут Смоляк ще й парадоксально-неочікуваний: "Повернешся, бо як не повернутись, / коли снігами цвіт п'янкий пливе, / коли й на позахмарнім рівні суті / живе бузкове з'явлення нове!"

Оцьому процесові "з'явлення" й передує мовчання Слова, аби вистояти середовище народження, вичекати, виповнити. І це – простір Смоляка. Там – його свобода.

13. Метелика мовчання

"На мене той метелик сів, / якому Бог довірив тайну", – Богдан Смоляк; "Метелик сів у мене на потилиці, / Метелик сів і там сидить, / Сидить метелик там і дивиться..." – із відомої пісні В. Морозова на текст М. Савченка.

Я зовсім не стверджую, що тут наявне якесь безоглядне наслідування. Це радше засвоєння спільних художніх традицій, вияв національної ментальної енергетики... Цей ледь чутний дотик метеликових крилець, можливо, як непрогавна звістка про приналежність до сонму обраних оракулів?..

...Але метелик мовчить. Він тільки дивиться. І з тайною, довіреною Богом, розлучатись не поспішає...

14. Застережене мовчання

"Той, хто замінить мене" – одна зі Смолякових поезій у книжці "вибраного". Вірш, та й пісня із точно такою ж назвою є й у Володимира Висоцького. Якщо Богданову "річ" створено за мотивами, то про це, думаю, слід було б згадати якось?..

15. Неспростовність мовчання

Це, очевидно, не найголовніше. Але суттєво для мене самого: я ніколи не прийму, та й не сприйму оцю Богданову поетичну тезу – "...я рані цій загоїтись не дам". Це хоч і естетичний, та все ж мазохізм. Хоч, як виняток, і припускаю: тут є справжня спонукка до співпереживання для більш вишуканих читальників.

16. Післямова мовчання

"...Мою розгадували тайну,
та розгадати не змогли".

17. Не просто мовчання

Нарешті Смолякове "вибране" вибралося до людей, оговтавшись від довготривалого мовчання. А можливо, це щось інше?!

Отримано 5 лютого 2012 р.

м. Львів